

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми **«ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО
ЧИТАННЯ У 3 КЛАСІ»**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури

POb1-M17z групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Сагайдак Іванна Михайлівна

Керівник: Гудима Н.В., кандидат

філологічних наук, доцент

Рецензент: Ватаманюк Г.П., кандидат

педагогічних наук, старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	9
1.1 Мовлення людини як психофізіологічний процес.....	9
1.2.Методика вивчення розвитку усного мовлення молодших школярів у психолого-педагогічному аспекті.....	14
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	29
2.1 Аналіз програми та підручника щодо розвитку усного мовлення на уроках літературного читання у 3 класі.....	29
2.2 Інноваційні технології розвитку усного мовлення учнів.....	43
2.3 Організація, зміст та аналіз ефективності експериментального дослідження розвитку усного мовлення учнів 3 класу.....	63
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Модернізація змісту шкільної освіти у світлі вимог Національної доктрини розвитку освіти, державної національної програми «Освіта» («Україна. XXI ст.») [18], концепцій мовної освіти спрямована на становлення і розвиток національно-мовної особистості, яка вільно володіє нормами усної і писемної форм літературної мови, цілеспрямовано і майстерно використовує мовні засоби в різних мовленнєвих ситуаціях, дотримуючись комунікативного кодексу.

У Державному стандарті початкової загальної освіти наголошено на тому, що «основною змістовою лінією мовної освіти в початковій ланці є комунікативна, яка орієнтує на опанування всіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання і письмо» [4, с. 31]. Аудіювання і говоріння спрямовані на оволодіння усною формою мовленнєвої комунікації, а читання й письмо – писемною.

Проблема формування зв'язного усного мовлення як важливого компонента розвитку і виховання національно свідомої мовної особистості не може бути розв'язана без належної організації процесу навчання української мови молодших школярів. «Форма усної мовленнєвої діяльності, – пише Т. Ладиженська, – виступає як основний засіб усвідомлення й осмислення знань, набуття вмінь практичного і творчого їх застосування, а також забезпечення мовленнєвої компетентності» [33, с. 28]. Рівень мовленнєвої компетентності особистості залежить від знань щодо особливостей усного мовлення, ознак і будови тексту, стилів і типів мовлення, опанування умінь орієнтуватися в ситуації спілкування, володіти інтонацією, використовувати позамовні засоби, уважно слухати співрозмовника, повно й ґрунтовно викладати думку, аналізувати й редагувати мовлення (А. Богущ, М. Вашуленко, Т. Донченко, Л. Мацько, М. Пентиліук, Г. Лещенко та ін.).

У психології і психолінгвістиці панує думка про те, що кожна з форм мовлення має свої особливості, які обумовлюють їх функціонування в комунікації, оскільки усне і писемне мовлення різняться своїми функціями в комунікативних процесах, умовами сприймання, розуміння і породження думки, матеріальними засобами її вираження. У цих формах наявні специфічні підсистеми мови, своєрідна структурно-мовна організація, різний ступінь текстової організації (причому на характер текстових зв'язків впливає стильова приналежність кожної з форм).

Оскільки «усне спілкування значною мірою визначають хід мисленнєвого процесу, характер міжособистісного спілкування, добір елементів мовного коду в конкретній мовленнєвій ситуації тощо» [8, с. 9], важливого значення набувають знання учнів про елементарні ознаки усної форми мовлення. Ознайомлення учнів з функціями, природою зв'язного усного мовлення, умовами його сприймання і породження створює підґрунтя для більш успішного формування комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок, а також впливає на інтелектуальний, естетичний і моральний розвиток особистості.

Аналіз лінгводидактичної літератури свідчить, що проблема формування усного зв'язного мовлення школярів на сучасному етапі є актуальною. Учені Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Гудзик, Т. Донченко, В. Мельничайко, М. Пентилюк, О. Савченко, О. Хорошковська, розробляючи шляхи оновлення змісту і структури системи мовної освіти, вважають, що вся робота з розвитку зв'язного мовлення має спиратися на понятійні знання учнів (лінгвістичні і мовленнєвознавчі), екстралінгвістичні (мета й умови спілкування, підпорядкованість їм мовних засобів) і операційні (правила і способи побудови тексту). Плідними у розв'язанні завдань підвищення ефективності процесу мовленнєвого розвитку виявилися такі підходи, як системно-описовий, функціонально-стилістичний, комунікативно-діяльнісний [43, с. 72].

Однак розбудова української держави, інтеграція в європейське і світове співтовариство, перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства вимагають подальшого переосмислення змісту, методів, форм організації мовної освіти, зокрема в початковій школі. «Створення нових ефективних моделей шкільного навчання мови має спрямовуватися на виховання особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє швидко опрацьовувати здобуту інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, вільно орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях», – пише О. Савченко [58, с. 62]. Це вимагає комплексного застосування як вербальних, так і невербальних засобів з метою комунікації, вміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, виявляти ініціативність під час спілкування, вільно користуючись усною і писемною формами мовлення.

Проблема ефективної організації мовленнєвої діяльності, спрямованої на оволодіння усним мовленням, постає сьогодні ще з більшою гостротою і у зв'язку з подальшою розробкою її теоретичних основ у комунікативній лінгвістиці, теорії тексту, функціональній стилістиці, психології, психолінгвістиці й лінгводидактиці, підвищенням вимог до результатів освітнього процесу з української мови.

Ретроспективний аналіз методичної літератури свідчить, що ґрунтовні дослідження процесу розвитку усного мовлення молодших школярів на уроках читання відсутні. На сьогодні не визначено з позицій системного підходу зміст відомостей про усне мовлення, методи, прийоми та засоби навчання; не описано принципи засвоєння мовно-мовленнєвих знань, умінь і навичок; відсутня науково обґрунтована і експериментально перевірена ефективна система розвитку усного мовлення школярів на уроках читання; практично не виявлено рівень умінь і навичок з усного мовлення, яким володіють молодші школярі; відсутні класифікація

помилки і недоліки, що трапляються в їхньому усному мовленні, та рекомендації щодо запобігання їм і усунення на уроках читання.

Тож соціальна зумовленість удосконалення процесу навчання мови і мовлення, нові наукові досягнення в теорії тексту, психолінгвістиці й лінгводидактиці, запити педагогічної науки створюють потребу осмислення концептуальних засад формування усного мовлення та комунікативної компетентності молодших школярів загалом на уроках читання. Це й визначило тему дипломної роботи: «Технології розвитку зв'язного мовлення молодших школярів на уроках літературного читання у 3 класі».

Об'єкт дослідження – процес навчання читання молодших школярів.

Предмет дослідження – система формування умінь і навичок усного мовлення учнів початкових класів.

Гіпотеза дослідження: ефективність процесу формування усного мовлення молодших школярів підвищиться, якщо: запропонована методика навчання читання матиме комунікативно-діяльнісне спрямування; формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів продукувати зв'язні висловлювання усної форми мовлення відбуватиметься в процесі сприймання, розуміння й породження художніх текстів усної форми, різних за стильовими ознаками; опанування умінь і навичок усного зв'язного мовлення ґрунтуватиметься на елементарних знаннях про ознаки текстів художнього стилю.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему формування умінь і навичок усного мовлення молодших школярів у процесі навчання читання.

Реалізація поставленої мети і перевірка вірогідності висунутої гіпотези потребувала вирішення таких **завдань**: 1) всебічно проаналізувати стан проблеми в науковій літературі та практиці навчання читання; 2) визначити психологічні, лінгвістичні та психолінгвістичні засади усного

зв'язного мовлення молодших школярів; 3) з'ясувати лінгвометодичні засади розвитку умінь і навичок усного мовлення на уроках читання у початкових класах; 4) визначити критерії відбору змісту навчального матеріалу в експериментальному дослідженні; 5) організувати експериментальне формування навичок усного мовлення на уроках читання у 3 класі, проаналізувати його результати.

Методологічною основою дослідження є: дидактичні теорії змісту мовної освіти, концепція мовної освіти в Україні, положення про формування національно свідомої мовної особистості; праці вчених-методистів з проблем навчання молодших школярів усного мовлення; дослідження психологів та психолінгвістів з проблем сприймання, розуміння і породження усного мовлення; теорія мовленнєвої діяльності.

У процесі дослідження використовувалися такі **методи**:

1) теоретичні: аналіз лінгвістичної, психолінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури, програм і підручників; теоретичне осмислення і узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів з метою аналізу досліджуваної проблеми, теоретичного обґрунтування і створення системи роботи з розвитку усного мовлення школярів; комплексний аналіз функціональних можливостей мовного і мовленнєвого матеріалу відповідно до завдань роботи з розвитку усного мовлення;

2) емпіричні: діагностичні (бесіди, педагогічні анкети); психолого-педагогічні спостереження; експериментальні (педагогічний експеримент: констатувальний, формувальний), які були застосовані для здійснення аналізу практичної діяльності вчителів з метою вдосконалення методики навчання усного мовлення школярів на уроках читання у 3 класі, перевірки ефективності пропонованої системи роботи з розвитку.

Апробація дослідження. Основні положення і результати представлено на низці науково-практичних конференцій і семінарів, зокрема: науково-практичному семінарі «Перспективи розвитку

дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Технології розвитку діалогічного мовлення молодших школярів на уроках літературного читання у 3 класі» (23 лютого 2018 р., Кам'янець-Подільський); І регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Розвиток усного мовлення молодших школярів уроках літературного читання у 3 класі засобами інтерактивних технологій навчання» (23-24 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); ІІ всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» із доповіддю «Інноваційні методи роботи над розвитком усного мовлення учнів 3 класу на уроках літературного читання» (28 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); звітній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році із доповіддю «Методика вивчення розвитку усного мовлення молодших школярів у психолого-педагогічному аспекті» (10-11 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський) та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017-2018 рр.).

Публікації. Оpubліковано одну статтю «Розвиток усного мовлення молодших школярів на уроках літературного читання» у збірнику наукових праць студентів і магістрів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка [відпов.секр. Н.В. Бахмат]. – Вип. XIV. – Київ : Міленіум, 2018. – С.197-200).

Структура і обсяг дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи – 95 сторінок.

ВИСНОВКИ

Основними прийомами роботи над художнім твором, які використовувалися нами на уроках літературного читання, були багаторазове звертання до тексту і перечитування його кожного разу з новими завданнями, вибіркоче читання на всіх етапах уроку: під час бесіди за змістом, у ході складання характеристики дійових осіб, складання словесних малюнків, порівняння фактів на початку твору, в кінці, під час обговорення ілюстрацій, прислів'їв до тексту, підготовки переказу, озвучування кадрів, складеного за змістом прочитаного діафільму. Така організація роботи над текстом учила дітей свідомо сприймати прочитане і на цій основі будувати зв'язну розповідь.

Важливе місце відводилось словниковій роботі, яка була спрямована на збагачення активного словника учнів, на розвиток словотворчих навичок, уміння бачити в тексті художні засоби та використовувати їх у своєму мовленні, на пропедевтичну та узагальнювальну роботу щодо знань з граматики. Ця робота включала завдання на класифікацію, виключення зайвого, визначення спільних і відмінних ознак, а це сприяло розвитку логічного мислення учнів.

Чільне місце посідала робота, спрямована на формування суджень. Учні висловлювали своє ставлення до прочитаного, оцінювали вчинки дійових осіб, з'ясовували мотиви їхньої поведінки, зіставляли вчинки персонажів, вчилися обирати правильний вихід з тієї чи іншої ситуації. У них вироблялися уміння жити серед людей, удосконалювати навички спілкування. Такі завдання, на наш погляд, формують моральну свідомість особистості.

Завдяки такій роботі учні експериментального класу значно легше усвідомлювали зміст тексту і на цій основі будували зв'язну розповідь.

У відповідності до визначеної гіпотези, що включала в себе комплекс

умов, ми отримали результати, які свідчать про ефективність вибраного напрямку роботи. Реалізація мети, виконання завдань дослідження, які ми поставили при написанні кваліфікаційної роботи, дають підставу для таких висновків та узагальнень:

1) На уроках літературного читання в 3 класі робота над текстом повинна займати центральне місце. Вправи і завдання повинні ґрунтуватися на застосуванні інноваційних технологій навчання; проводитись на цікавих, пізнавальних і посильних для учнів текстах.

2) Використання різних видів роботи як засобу розвитку мовлення учнів 3 класу на уроках літературного читання головним чином залежить від учителя, від його творчості, від знань, вікових та психологічних особливостей учнів класу, а також від володіння ним різноманітністю методів і прийомів роботи над текстом.

3) Комплекс вправ і завдань, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення, повинен бути педагогічно доцільним, методично обґрунтованим та творчим.

Слід підкреслити, що при проведенні експериментального дослідження спостерігалася активність учнів на уроці, яка обумовлювалася інтересом до читання зокрема і до навчання загалом. Уся діяльність учнів була спрямована на розвиток мислення, спостережливості, власної творчості. На уроці учнів спонукали до виконання розумових прийомів, зокрема до абстрагування, порівняння, узагальнення,

Аналіз результатів експериментального дослідження свідчить про оптимальність та дієвість використання роботи над текстом як одного з аспектів розвитку мовлення на уроках літературного читання в 3 класі при дотриманні комплексу психолого-педагогічних умов.

Отримані результати експериментального дослідження підтверджують висунуте нами припущення, яке реалізоване в процесі розв'язання завдань дослідження.

Дослідження з проблеми магістерської роботи дозволяє зробити такі рекомендації:

1) репродуктивні методи навчання повинні органічно поєднуватися із проблемними методами, які ставлять учня в умови самостійного здобування знань;

2) розвиток зв'язного мовлення на уроках літературного читання в 3 класі потрібно здійснювати на основі аналізу тексту і роботи над ним;

3) роботу над опрацюванням тексту необхідно планувати з врахуванням особливостей розвитку учнів певного класу. Лише за цієї умови мовлення учнів буде виразним, багатим стилістично, а також логічно та фонетично правильним;

4) добираючи різні види роботи для розвитку мовлення учнів на основі тексту, необхідно дотримуватися таких вимог:

а) узгоджувати вправи і завдання інноваційного характеру із програмовими вимогами до розвитку мовлення на уроках літературного читання в 3 класі;

б) відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів.

5) методичний апарат чинних підручників із літературного читання слід доповнювати додатковим матеріалом, за допомогою якого швидке і якісніше засвоюватиметься текст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айдарова Л.И. Формирование лингвистического отношения к слову у младших школьников // Возрастные возможности усвоения знаний (младшие классы школы). – М.: Просвещение, 1966. – С.236-310.
2. Артемчук І.В. Особливості психолого-педагогічної корекції усного мовлення дітей / І.В. Артемчук // Науковий часопис: Психол. науки. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. - 2004. - Серія 12. - Вип.2 (26). - С.165-170.
3. Артемчук І.В. Провідні чинники труднощів оволодіння дітьми усним зв'язним мовленням / І.В. Артемчук // Психологія: Зб. наук. праць. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. - 2004. - Вип.23 - С. 154-162.
4. Бадер В. Удосконалення мовленнєвого розвитку молодших школярів / В. Бадер // Педагогіка і психологія. – 1998. - №4. – С.31-36.
5. Бандура О.М. Виразне читання в початкових класах / О.М. Бандура // Початкова школа. - 2004. - №9. - С. 23-31.
6. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
7. Бородич А.М. Методика розвитку речі дітей / А.М. Бородич. – М.: Педагогіка, 1981. – 240 с.
8. Бурова Р.О. Уроки читання і види мовної діяльності / Р.О. Бурова // Розкажіть онуку. – 1999. – №10. – С. 8-11.
9. Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
10. Выготский Л.С. Избранные педагогические исследования. – М.: АПН РСФСР, 1956. – 380 с.
11. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М.: АПН СССР, 1961. – 471 с.

12. Гільбух Ю.З., Пенькова О.І. Психологічні аспекти словникового розвитку молодших школярів / Ю.З. Гільбух, О.І. Пенькова // Початкова школа. – 1979. – №12. – С. 66-69.
13. Гольдберг А.М. Особливості оволодіння учнями молодших класів лексику рідної мови / А.М. Гольдберг. – К. : Радянська школа, 1979. – 160 с.
14. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами / Н. Гордіюк // Мандрівець. – 2000. – №3-4. – С. 75-78.
15. Горецкий В.Г. Выразительность, правильность и скорость чтения // Начальная школа. – 1967. – №8. – С. 36-40.
16. Горобець І.Д. Методика діагностики стану сформованості усного зв'язного мовлення / І.Д. Горобець // Початкове навчання і виховання. - 2003. - №4. - С. 41-44.
17. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник / І.П. Гудзик. – К. : Педагогічна думка, 2003. - 144 с.
18. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта. - №44-46. – 1993. – 16с.
19. Дорошенко С.І. Основи культури і техніки усного мовлення / С.І. Дорошенко. – Харків : ОВС, 2002. – 144 с.
20. Дорошенко С.І. Розвиток мовлення молодших школярів / С.І. Дорошенко. – К. : Освіта, 1987. – 124 с.
21. Дорошенко С.І. та ін. Методика викладання української мови: Навч. пос. – К.: Вища школа, 1992. – 380 с.
22. Жинкин Н.И. Психологические основы развития речи // В защиту живого слова. – М.: Просвещение, 1966. – С.5-25.
23. Жовнір-Коструба С., Жовнір-Івасько Н., Жовнір О. Читання і розвиток мовлення // Початкова школа. – 1998. - №9. – С. 14-15.
24. Иваницкая Г.М. Уроки развития связной речи: Пособие для учителя. - К.: Рад. школа, 1990. - 224 с.

- 25.Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Авт.-упор. І.І.Дівакова. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 180 с.
- 26.Калмикова Л. Психолінгвістичні і лінгвометодичні підходи до змісту мовленнєвих навичок і вмінь / Л. Калмикова // Початкова школа. – 2003. – №5. – С. 5-7.
- 27.Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: Навчальний посібник / Л.О. Калмикова. – К. : НМЦВО, 2003. – 229 с.
- 28.Канакина В.П. Особенности лексики младших школьников // Начальная школа. – 1997. – №6. – С. 72-77.
- 29.Капська А.Й. Як навчати учнів виразно читати. – К.: Рад. школа, 1978. – 150 с.
- 30.Корнійчук І. Складові майстерності вчителя на уроках читання в початкових класах / І. Корнійчук // Освітянин. – 2002. – №2. – С. 8-12.
- 31.Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К. : Радянська школа, 1989. – 218 с.
- 32.Лабащук М.С. Психологія мовленнєвої діяльності / М.С. Лабащук. – Тернопіль : ТДПІ, 1995. – 110 с.
- 33.Ладыженская Т.А. Система работы по развитию связной устной речи учащихся. – М.: Педагогика, 1975. – 140 с.
- 34.Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1999. – 288с.
- 35.Леонтьев А.А. Язык, речь и речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 264 с.
- 36.Лобчук О. Усний переказ як засіб розвитку зв'язного мовлення / О. Лобчук // Початкова школа. – 2002. – №2. – С. 23-28.
- 37.Лопатка Р.Т. Функціонально-комунікативний підхід у навчанні української мови / Р.Т. Лопатка // Рідні джерела. – 2003.– №1.– С. 28-31.

- 38.Лурия А.Р. Письмо и речь. Нейролингвистические исследования. Учебное пособие. – М. : Академия, 2002. – 352 с.
- 39.Львов М.Р. Методика развития речи младших школьников. – М. : Просвещение, 1985. – 456 с.
- 40.Максимкіна І.В. Комплексні завдання для розвитку мовлення учнів 1-3 класів / І.В. Максимкіна // Початкова школа. – 1985. – №2. – С. 79-80.
- 41.Малярук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків / А.Я. Малярук. – К. : Ірпінь, 1997. – 408 с.
- 42.Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства общения. – М. : Педагогика, 1974. – 185 с.
- 43.Мельник О. Наукове проектування навчання мовлення / О. Мельник // Педагогіка і психологія. – 1997. - №1. – С. 71-79.
- 44.Морозова Н.Г. Развитие речи в младшем школьном возрасте // Очерки психологии детей. – М.: АПН РСФСР, 1950. – С.100-125.
- 45.Наумчук М.М., Гузар О.В. Методика та технологія уроків рідної мови в початковій школі. – Тернопіль: Підречники & посібники, 1999. – 244 с.
- 46.Олійник Г.А. Виразне читання: Основи теорії: Посіб. для вчителів / Г.А. Олійник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 190 с.
- 47.Пархоменко М. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання / М. Пархоменко // Початкова школа. – 1997. – №7. – С. 44–48.
- 48.Пасмурна Р.О. Про особливості формування усного зв'язного мовлення у дітей початкової школи // VII Всеукраїнська конференція молодих науковців "Проблема особистості в сучасній науці: результати та перспективи досліджень". - К.: Київ. ун-т, 2005. - 239 с.
- 49.Пашковская Н.А., Иваницкая Г.М., Симоненкова Л.Н. Развитие речи учащихся. – К.: Радянська школа, 1983. – 199 с.

- 50.Пелешок Е.А. Особливості аналізу художнього твору на уроках читання у 3-4 класах / Е.А. Пелешок, П.О. Шевчук // Початкова школа. - 2002. -№2.- С. 16-18.
- 51.Пелешок Е.А. Робота над засобами виразності на уроках читання / Е.А. Пелешок, Т.О. Шевчук // Початкова школа. - 1998. - №12. - С. 12 - 14.
- 52.Підлісна П.Р. Обґрунтування системи формування зв'язного монологічного мовлення в учнів 1-4 класів // Наук. часопис: Психол. науки. - К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. - 2004. - Серія 12. - Вип. 1. - С. 3-8.
- 53.Пінчук Г.І. Робота з удосконалення техніки читання / Г.І. Пінчук // Початкова школа. - 1997. - №11.- С.8-11.
- 54.Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-4 кл. – К.: Початкова школа, 2006. – 346 с.
- 55.Ромов П.Л. Удосконалення комунікативно-мовленнєвих умінь у процесі читання / П.Л. Ромов // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – Херсон: Айлант. – 1998. –Вип. V. –С. 61-64.
- 56.Росетті А. Вступ до фонетики. – К.: Вища школа, 1974. – 138 с.
- 57.Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1976. – 340 с.
- 58.Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах / О.Я. Савченко. – К. : Магістр. – 1997. – 255 с.
- 59.Савченко О.Я. Читання оповідань у початковій школі / О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипченко // Початкова школа. – 1991. – №7. – С. 7-9.
- 60.Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальномовленнєвих, комунікативних і творчих умінь / Е. Сидор // Початкова школа. – 2001. – №6. – С. 19-23.
- 61.Синиця І.О. Психологія усного мовлення учнів 1-3 класів / І.О. Синиця. – К. : Радянська школа, 1974. – 140 с.

- 62.Скіпакевич О.В. Вчити емоційно правильно сприймати художній текст / О.В. Скіпакевич // Початкова школа. - 1996. - №3. - С. 17-21.
- 63.Скрипченко Н.Ф. Робота над технікою читання / Н.Ф. Скрипченко // Початкова школа -1973.-№2. -С. 18-25.
- 64.Словник-довідник з української лінгводидактики: Навч. посібник / Кол. авторів за ред. М.Пентилюк. - К. : Ленвіт, 2003. – 264 с.
- 65.Сорокіна О.Д. У пошуках навчання ретельного і правильного режисера уроків читання / О.Д. Сорокіна // Початкова школа. - 2008. - №4. - С. 17-18.
- 66.Старагіна З.П. Про мовний розвиток молодших школярів / З.П. Старагіна // Педагогіка і психологія. – 2000. – №1. – С. 10-16.
- 67.Старагіна І. Особливості мовленнєвого розвитку дитини в системі розвивального навчання / І. Старагіна, О. Чеснокова // Початкова школа. – 2002. – №3. – С. 51-53.
- 68.Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 4 т. - К.: Радянська школа, 1977. - Т.3. – 398 с.
- 69.Ушинский К.Д. Собрание сочинений, Т.5. – М.-Л.: АПН РСФСР, 1949. – 591 с.
- 70.Эльконин Д.Б. Как учить детей читать. – Л.: Знание, 1976. – 64 с.
- 71.http://www.referatcentral.org.ua/linguistics_philology_load.php?id=5 – методичні умови розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початкових класах
- 72.<http://konserg.ucoz.ua/load/15-1-0-699> - методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення в початкових класах